

Een schaap zonder poten

Dolle Mina en de kwestie van socialistisch seksisme in de contracultuur
van de jaren zestig

Thomas van Gaalen
Begeleider: Anna Tijsseling
4303024
Geschiedenis
Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

1.'De jaren zestig'. Inleiding	3
2.Methodiek en verantwoording	9
3.Ondergeschied in de strijd voor gelijkheid	11
Socialisme, feminisme en <i>social feminism</i>	11
Zwart-wit tegen zwart-wit	13
Dolle Mina	16
4.Pershoer of Schaap Met De Vijf Poten	18
Een fatale samenwerking	18
Een fatale vergadering	19
Een oplopende spanning	22
Conclusie van een conflict	24
5.Conclusie. Peace, Love en #MeToo – een bevlekte erfenis	25
Vooroordeel en zelfkritiek	25
<i>Vice</i> en de beladen erfenis	27
Literatuurlijst	29

1. 'De jaren zestig'

Inleiding

Op de vijfendertigste Nacht van de Poëzie te Utrecht bracht Jan Boerstoel het gedicht 'de jaren zestig' ten gehore.¹ Tijdens deze viering van de Nederlandstalige poëzie waar een line-up van dichters representatief voor het Nederlandse literaire landschap werk voordraagt stond Boerstoel voor een gevulde zaal. Boerstoel gaf een ode aan 'de nieuwe mens' van de jaren zestig:

De jaren zestig en de dromen die je had
en door die dromen werden steeds meer mensen wakker,
een goeie vriend werd nu een kameraad, een makker,
die precies als jij uit overtuiging op de tramrails zat
en met wie je achteraf je zelfgebakken hasjcake at,
want de nieuwe mens was ook een warme bakker
en Den Uyl was hoogstens nog een volksverlakker.
Want het ging niet om de centen,
Koojsje Koster deelde krenten
en je haatte de regenten
als de pest...
De jaren zestig,
van poëzie en van protest.²

Boerstoels gedicht is een lofzang op de jaren zestig. Hoewel zijn interpretatie ook de negatieve kanten van dit decennium erkent, worden deze op joviale toon aan de orde gebracht. Zinnen als "in de tijd dat Gerard Reve nog een ezeltje bereed / en dat Johnson Vietnamezen liet vermoorden" belichten, vanwege de luchtige toon en de nostalgische context, niet het leed dat in Vietnam geschiedde. Ook zinnen als "Steeds meer medestrijders [...] gingen aan de dope of carrières bouwen / en de meesten gingen toch tenslotte trouwen" klinken eerder vertederend en bitterzoet dan kritisch op de teloorgang van idealen die Boerstoel aankaart.³ De focus van het gedicht ligt duidelijk op de jaren zestig in Nederland – of sterker nog, Boerstoels jaren zestig in Nederland. Het zijn zijn jaren zestig, de jaren van zijn jeugd, van zijn subcultuur. De "poëzie" en het "protest" van zijn generatie gelden als culturele karakertrekken om trots op te zijn. Het is opvallend dat Boerstoel het gedicht 'de jaren zestig' heeft genoemd. Dit is een nogal universele term voor zijn zeer persoonlijke, kleinschalige insteek.

Boerstoel, die als jonge schrijver onderdeel was van de contracultuur van de jaren zestig, is representatief voor een bredere maatschappelijke beweging. De jaren zestig worden, mede door de inmiddels verreikende invloed van de babyboomers die deel uitmaakten van de generatie van dit tijdperk, in de moderne popcultuur verheerlijkt en door een rooskleurige bril gepresenteerd. Wat in de jaren zestig gold als een generatie van rebelse jeugd is nu een middelbare generatie die verkeert in

¹ Coen Peppelenbos, 'Filmpje: Jan Boerstoel op de Nacht van de Poëzie 2017' (versie 12 maart 2018), <https://www.tzum.info/2017/12/filmpje-jan-boerstoel-op-nacht-poezie-2017/> (23 december 2017).

² Jan Boerstoel, 'De jaren zestig', *De Tweede Ronde* 6 (1985) 109.

³ Boerstoel, 'De jaren zestig' 109.

hoogstaande kringen binnen de academische, politieke en culturele sfeer. In Boerstoels woorden zijn het de medestrijders die aan hun carrière gingen bouwen, een groep waar Boerstoel zelf onderdeel van uitmaakt, ondanks het feit dat hij ze beschrijft in de derde persoon. Logischerwijze leidde de toenemende invloed van de mentaliteit van deze groep tot een normalisering van hun gedachtegoed; de invloed van bewegingen uit de jaren zestig zoals de seksuele revolutie, popmuziek, de burgerrechtenbeweging, provocerende nieuwe kunst, de tweede feministische golf en jongerencultuur werkt tot op de dag van vandaag door in maatschappelijke normen.⁴ Boerstoel stipt met de algemene titel van zijn gedicht de grote invloed van zijn generatie aan – “de jaren zestig” zijn in de culturele canon de jaren van de progressieve jonge contracultuur.

Niet alleen de babyboomers zelf, maar ook jongere generaties bevestigen de geïdealiseerde stereotypen van de generatie van de jaren zestig. Millennials – volgens de definitie van *USA Today* mensen die geboren zijn tussen 1982 en 2004⁵ – zetten sinds ongeveer 2010 bepaalde representaties van de erfenis van de contracultuur uit de jaren zestig gestaag voort. Zoals *The Guardian* betoogt: “most of [the millennials’] obsessions are borrowed from the boomers”.⁶ Deze tendens is terug te vinden in alles, “from vehicles (see the ubiquitous revamped VW camper fans), to food (avocados, anyone? Not to mention the popular Twitter feed and spin-off book *70s Dinner Party*), home decoration (pot plants in macramé holders, mid-century furniture of the kind that cluttered up junk shops a few years ago), and vinyl”.⁷ Ook de wereld van muziek – en in het bijzonder de ‘independent’ en ‘alternative’ muziek – heeft veel te danken aan de rooskleurige versie van de jaren zestig. Sinds de jaren tachtig is er een continue stroom van *indie*-bands die zich laten inspireren door contraculturele muziek uit deze periode.⁸ Bands als Tame Impala, MGMT, Oasis en The Flaming Lips behalen sinds die tijd internationaal succes met hun door de jaren zestig beïnvloede psychedelisch getinte popmuziek. De *fanbase* van de recentste golf aan dit soort bands bestaat voornamelijk uit millennials.⁹ Kortom, culturele tendensen die de kop opstaken in de contracultuur van de jaren zestig op het gebied van muziek, mode, interieur, eten, fotografie en kunst zijn duidelijk terug te vinden in de huidige populaire cultuur.

Naast het culturele erfgoed is ook het sociale erfgoed van de jaren zestig niet te ontkennen. De contracultuur van deze periode wordt nog steeds gezien als een voorhoede in het verkrijgen van wat inmiddels worden gezien als belangrijke en essentiële rechten en normen. Vrouwenemancipatie, de burgerrechtenbeweging, het doorbreken van taboes op het gebied van seks en drugs en de algehele bevrijding van dogmatische, verstikkende ‘burgerlijke’ normen zijn – volgens het rooskleurige narratief – langzamerhand geïnternaliseerd in de huidige sociale orde na het verzet van de contracultuur. In de jaren zestig stond er een generatie rebelse jongeren op die zich in de vorm van een contracultuur op idealistische wijze keerde tegen alles wat zij als fout beschouwde in hun conservatieve samenleving. De radicale weerslag daarvan zien wij vandaag nog steeds, nu de contraculturele waarden niet meer weg te denken zijn uit de huidige samenleving.

⁴ Rick Perlstein, ‘Who owns the Sixties? The opening of a scholarly generational gap’, *Lingua Franca* 6 (1996) 4.

⁵ Bruce Horowitz, ‘After Gen X, Millennials, what should next generation be?’, *USA Today*, 4 mei 2012.

⁶ Rhiannon Lucy Cosslet, ‘Why do millennials insist on living in the past?’, *The Guardian*, 26 september 2017.

⁷ Cosslet, ‘Why do millennials insist on living in the past?’.

⁸ Cosslet, ‘Why do millennials insist on living in the past?’.

⁹ Cosslet, ‘Why do millennials insist on living in the past?’.

Zoals blijkt uit de reikwijdte van de hierboven genoemde trends en conjuncturen, is het niet te ontkennen dat de contracultuur van de jaren zestig een grote invloed op de huidige samenleving heeft gehad. Dat deze invloed puur positief is en alleen op idealistische, nostalgische of rooskleurige wijze kan worden beschouwd is echter minder makkelijk te verantwoorden. Sterker nog, dat de contracultuur ernstige keerzijden had die in de huidige culturele representaties worden onderbelicht is een groot maar nog te weinig aangekaart probleem.

Ten eerste wordt de reikwijdte van de contracultuur van de jaren zestig achteraf overschat; hoewel de contracultuur van de jaren zestig veel teweeg heeft gebracht, was de daadwerkelijke contraculturele beweging in de jaren zestig niet zo enorm als in de populaire cultuur dikwijls wordt voorgedaan. Als je op *Google Search* de zoekterm “60’s” intypt, verschijnt er een eenduidig beeld aan afbeeldingen van protesten, *flower power* en The Beatles.¹⁰ In een terugblik op 1967 – toen vijftig jaar geleden – in *Volkskrant Magazine* wordt gesproken over de *Summer of Love*, over Hippiecommunes, over het eerste naakt op de Nederlandse televisie in *Hoep* en over popmuziek. Hoewel deze editie van *Volkskrant Magazine* in verschillende artikelen ruimte biedt voor kritiek op dit beeld van 1967, heeft het tijdschrift een overheersend lovende toon: felle, vrolijke kleuren, nostalgische interviews met invloedrijke hippies en kunstenaars uit die periode en beschouwingen van de baanbrekende toenmalige muziekscene nemen de overhand.¹¹ Wat deze voorbeelden demonstreren is een belangrijke tendens in de retrospectieve visie op de jaren zestig: in praktijk wordt “de jaren zestig” – zoals ook blijkt uit Boerstoels gedicht – gelijk gesteld aan de contracultuur van de jaren zestig.

Dit beeld vraagt echter om nuancering. De muziekranglijsten van 1967 bestonden namelijk lang niet alleen uit Beatles, Stones en Jimi Hendrix. In de Nederlandse top 40 van 31 december 1967 stonden, naast de bovengenoemde acts, ook minder contraculturele nummers als “De Bostella” van Johnny + Rijk, “All My Love” van Cliff Richard en “Green green grass of home” van Tom Jones – deze acts waren blijkbaar dus net zo “sixties”.¹² Heintje’s “Ich bau’ dir ein Schloss” was, met zijn 27 weken in de top 40 en een hoogste positie van nummer 1 een van de grootste hits van 1968 – niet bepaald een mijlpaal in radicale, contraculturele muziek.¹³ Een van de meest populaire uitgaven van *LIFE Magazine* uit datzelfde jaar was geen speciaal themanummer over John Lennon of Mick Jagger, maar een themanummer over niemand minder dan Ronald Reagan, die in de jaren zestig een populair figuur was in de Amerikaanse media.¹⁴ Hoewel de populaire cultuur uit 2018 anders kan doen geloven, was lang niet iedereen in de jaren zestig een hippie.

Naast deze twijfelachtige overschatting van de omvang van de contracultuur in de jaren zestig dient ook de overdrijving van de positieve invloeden van de idealistische contracultuur genuanceerd te worden. Het is te verantwoorden dat de

¹⁰ Google Search, ‘60’s’ (versie 28 december 2017), https://www.google.nl/search?biw=1366&bih=662&tbm=isch&sa=1&ei=ZuJdWtqPI6jBgAbNxoOoCQ&q=60s&oq=60s&gs_l=psy-ab.3..0l5j0i67k1j0l4.1089.1208.0.1415.3.3.0.0.0.0.278.278.2-1.1.0....0...1c.1.64.psy-ab..2.1.276....0.M2_S24kbSiM.

¹¹ Volkskrant, ‘Summer of Love’, *Volkskrant Magazine*, 8 juli 2017.

¹² Top 40, ‘Week 52, 1967’ (versie 12 januari 2018) <https://www.top40.nl/top40/1967/week-52> (30 december 1967).

¹³ Top 40, ‘Heintje, Ich Bau’ Dir Ein Schloss’ (versie 12 januari 2018) <https://www.top40.nl/heintje/heintje-ich-bau-dir-ein-schloss-8281>.

¹⁴ LIFE, ‘Special Presidential Issue’, *LIFE*, 21 november 1968.

contracultuur veel teweeg heeft gebracht op het gebied van seksuele bevrijding, het bestrijden van racisme en seksisme en het doorbreken van menig taboe. Maar prominente figuren van de burgerrechtenbeweging in de Verenigde Staten als Martin Luther King en Malcolm X waren geen hippies – King was zelfs een dominee uit het zuiden van Amerika. De hippies waren juist veelal studenten uit een welvarende middenklasse. Hun sociale positie was een makkelijk uitgangspunt voor een cultuurkritische houding – juist de naoorlogse welvaart bood jongeren de luxe tegen de gevestigde orde of het systeem in te gaan zonder hun eigen levensonderhoud op het spel te zetten.¹⁵ Uiteindelijk was deze groep contraculturele studenten meer begaan met theorieën van Marxistische denkers dan ze thuis waren in praktische ervaring met het bestrijden van sociaal onrecht en hadden ze weinig contact met de daadwerkelijke onderklasse.¹⁶ Kortom, het gelijkstellen van de sociale veranderingen in de jaren zestig aan de jeugdige contracultuur doet geen recht aan de complexiteit van de situatie en biedt een vervormd beeld waarin de historische representatie van onder andere de zwarte activisten uit de Amerikaanse onderklasse het onderspit moet delven ten gunste van de hippies uit de middenklasse.

Daarbovenop komt het vaak geschuwde feit dat racisme en seksisme zelfs dikwijls aanwezig waren onder deze ‘progressieve’ contracultuur. Eric Clapton, gitarist en zanger van iconische contraculturele band *Cream*, riep tijdens een optreden in Birmingham in 1976 in beschoonen staat leuzen als “Keep Britain white!”.¹⁷ Het schandaal werd Clapton persoonlijk aangerekend en deed stof opwaaien, maar er werd destijds weinig aandacht besteed aan het feit dat dergelijke uitspattingen en tendensen binnen de – overwegend witte – contracultuur niet zeldzaam waren. Deze problematiek werd in 1972 al belicht door contracultureel academicus Jonathan Kozol. Hij publiceerde het zelfkritische artikel ‘Where Have All The Flowers Gone? Racism In The Counterculture’ voor *New Left*-tijdschrift *Ramparts*, waarin hij aankaartte dat het racisme binnen de contracultuur de idealen van de contracultuur ondermijnde.¹⁸ Het contraculturele beeld van ‘het Oosten’ kwam bovendien niet veel verder dan een oriëntalistische fantasiewereld, betoogt Brian T. Edwards, professor literatuurwetenschap en *Middle Eastern Studies*.¹⁹ Edwards plaatst “hippie orientalism” in een lange traditie van Amerikaans oriëntalisme. Hoewel de contracultuur zelf claimde te staan voor een open visie jegens andere niet-Westerse culturen, was hun beeld eerder een op historische stereotypen gebouwde samensmelting van verschillende culturen onder de noemer ‘Oosters’. Bovendien kwam de opname van niet-Westerse invloeden in de contracultuur niet alleen voort uit een interesse in deze culturen op zich. Het aanhalen van niet-Westerse symboliek was eerder een middel in het verzet tegen de *mainstream*-cultuur van Europa en de VS. Juist daarom kwam een Westers, oriëntalistisch stereotype van ‘het Oosten’ meer van pas – deze stereotypen waren duidelijk te herkennen in de Westerse context van de contracultuur en vielen daarmee eerder op als verzet tegen de cultuur van Europa en de VS.²⁰

¹⁵ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995) 19.

¹⁶ Tom ter Bogt, *One Two Three Four* (Den Haag 1997) 35-37.

¹⁷ Luke Bainbridge, ‘The ten right-wing rockers’, *The Guardian*, 14 oktober 2007.

¹⁸ Jonathan Kozol, ‘Where Have All The Flowers Gone? Racism In The Counterculture’, *Ramparts* 11 (1972) 30-32.

¹⁹ Brian Edwards, *Morocco Bound. Disorienting America’s Maghreb, from Casablanca to the Marrakech Express* (Durham 2005), 111.

²⁰ Edwards, *Morocco Bound*, 112-119.

Naast racisme was ook seksisme een hardnekkig aanwezige vorm van machtsverschil in de contracultuur. Het fenomeen *groupies*, jonge meisjes die optrokken met rocksterren en seks met hen hadden, ontstond onder hippies en propageerde een scheve seksuele machtsverhouding tussen de mannelijke, succesvolle rockster en de vele jonge meisjes waarmee hij seks had.²¹ De idealistische *Free Love*-beweging, ontstaan aan de Amerikaanse West Coast, het Mekka van de contracultuur, leidde niet zelden tot verkrachtingen. De idealen van deze *Free Love*-beweging, gericht op een open en gelijke benadering van seks, werden door mannen in de contracultuur in praktijk vaak gebruikt als een vrijbrief om seksuele druk uit te oefenen op vrouwen uit hun omgeving.²²

De invloed van deze seksistische keerzijde van de contraculturele seksuele waarden reikt verder dan slechts de toenmalige groupie-cultuur en *Free Love*-beweging. Sinds de opkomst van hashtag en social-mediabeweging #MeToo en de daaropvolgende implicaties voor de benadering van seksueel wangedrag in de media en de populaire cultuur wordt er steeds vaker beargumenteerd dat de cultuur waarop #MeToo reageert – de cultuur waarin de seksualisering van vrouwen en de grootschalige seksuele intimidaties en aanrandingen genormaliseerd worden – terug te voeren is op de contracultuur van de jaren zestig. Nadat de nieuwe, open kijk op seksualiteit die opkwam onder de contracultuur *mainstream* werd in de jaren zeventig werd de samenleving in toenemende mate ontdaan van een traditionele, religieuze en taboerijke visie op seks. Toch bracht deze open moraal een twijfelachtige keerzijde met zich mee. “Alles moest kunnen in de jaren zeventig. Wie zich bij de nieuwe seksuele vrijheid niet prettig voelde, was geremd en tegen vooruitgang,” schrijft de Nederlandse journalist Sander van Walsum in *de Volkskrant*.²³ Het individualisme dat voortkwam uit de persoonlijke vrijheid van de jaren zestig werd snel een cultus van zelfverheerlijking en narcisme en “...gedijde vooral in hiërarchische verbanden, waar de manager zich omringd wist door ondergeschikten die van zijn welwillendheid afhankelijk waren, en in de kunstwereld, waar groupies rondom hun idolen dartelden.”²⁴ Bovendien heerste er in de contracultuur een sterke tendens van zwart-witdenken; als verzet tegen de voorafgaande, ‘burgerlijke’ generatie die in de ogen van de nieuwe generatie in de Tweede Wereldoorlog veel fout had gedaan, lag er een sterke nadruk op compensatie en het kiezen van de ‘goede’ kant, wat uitmondde in een zwart-witvisie die de samenleving opdeelde in enerzijds slecht, fascistisch en burgerlijk, en anderzijds goed, progressief en contracultureel.²⁵ Dit leidde onder andere tot een zwart-witte afwijzing van de zogenaamde kuisheid van de vorige generaties. Het aangeven van seksuele grenzen werd in dit beeld gezien als kuis, ouderwets en slecht. Seksueel getinte aanrakingen hoorden bij de nieuwe vrije waarden en stonden recht tegenover de oude, kuis, burgerlijke waarden. “Terloopse aanrakingen [...] hadden zoiets vanzelfsprekends, dat ik er geen acht op sloeg. Fysiek contact was onderdeel van de communicatie. Wie zich daar niet behaaglijk bij voelde, maakte dat niet kenbaar. In de gegronde vrees te worden beticht van geremdheid of gereserveerdheid”.²⁶ Van Walsum ziet de oorsprong van de cultuur waar #MeToo zich

²¹ Norma Coates, ‘Teenyboppers, Groupies, and Other Grotesques: Girls and Women and Rock Culture in the 1960s and early 1970s’, *Journal of Popular Music Studies* 15.1 (2003) 65–70.

²² Coates, ‘Teenyboppers, Groupies and Other Grotesques’, 72-94.

²³ Sander van Walsum, ‘Is #MeToo de kater na de grenzeloze jaren zeventig?’, *De Volkskrant*, 27 oktober 2017.

²⁴ Van Walsum, ‘Is #MeToo de kater na de grenzeloze jaren zeventig?’.

²⁵ Max Arian, *Alles Moest Anders* (1991) 5-14.

²⁶ Van Walsum, ‘Is #MeToo de kater na de grenzeloze jaren zeventig?’.

tegen verzet dan ook in de zwart-witmoraliteit die zijn oorsprong vond in de jaren zestig en verspreid werd in de daaropvolgende periode:

De jaren zeventig waren bij uitstek progressief – volgens een enge definitie. En tegen progressiviteit, in het gebruik het synoniem van 'voortgang', kun je onmogelijk bezwaar maken. Dus ook niet tegen avances van mensen die deze progressiviteit belichaamden. Daarin lag het dwingende besloten van de moraal van de jaren zeventig: ze stond voor het goede. Het positieve. Het vooruitstrevende. Daarom was het zo moeilijk ertegen te opponeren: je wendde je van de toekomst af. Je ontzegde jezelf de vruchten van de nieuwe vrijheid. Dat is mogelijk ook de reden waarom mensen die zich slachtoffer voelen van de moraal van die tijd zo lang hebben gezwegen.²⁷

Toch ging de invloed van deze seksistische kant van de contracultuur van de jaren zestig samen met het verwezenlijken van een minder beperkende kijk op seksualiteit, en had deze contracultuur – hoewel de invloed wellicht overschat wordt – welzeker een flinke vinger in de pap als het gaat om de culturele emancipatie van onder andere zwarten en vrouwen. Het gaat hier om dezelfde contracultuur die nauwe banden had met de tweede feministische golf en organisaties als Dolle Mina, die de rol van vrouwen in de Nederlandse media en publieke sfeer voorgoed veranderde. Als je deze progressieve, invloedrijke kant van de contracultuur van de jaren zestig die dikwijls gepresenteerd wordt in retrospectieve, rooskleurige, nostalgische beschouwingen vergelijkt met de hierboven uiteengezette problematische kanten van diezelfde contracultuur lijkt deze culturele orde onderdak te bieden aan wat vanuit een contemporaine blik aandoet als twee volkomen andere werelden. Hoe kan dit? Hoe is deze contemporaine contradictie te verklaren? Oftewel, hoe passen deze tegenwoordig schijnbaar tegenstrijdige kanten onder de psychedelisch gekleurde paraplu van dezelfde ideologie?

Om deze vraag concreter te maken zal mijn analyse worden toegespitst op het specifieke geval van het seksisme binnen de contracultuur. Met andere woorden: hoe pasten zowel seksisme als een pleidooi voor gelijkheid tussen man en vrouw in één wereldbeeld onder de contracultuur van de jaren zestig? Dit vraagstuk zal via een genderlens aan bod komen in een discoursanalyse die een reflectie op de machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen in de contracultuur van de jaren zestig zal bieden. Aan de hand van een literatuuronderzoek zal ik de historische context schetsen. Vervolgens gebruik ik de *case study* Dolle Mina, in Nederland hét schoolvoorbeeld van de tweede feministische golf, om de schijnbare contradictie binnen de contracultuur van de jaren zestig onder de loep te nemen.

²⁷ Ibidem.

2. Methodiek en verantwoording

Zoals hierboven wordt belicht, speelden er in de contracultuur meerdere scheve machtsverhoudingen. Naast het seksisme dat ik in dit onderzoek zal analyseren, was ook racisme een voorkomend fenomeen in de contracultuur. Dit blijkt uit incidenten met contraculturele beroemdheden en kritiek vanuit de contracultuur zelf – een voorbeeld hiervan is het kritische artikel van Jonathan Kozol.^{28,29} Daarnaast schrijven academici als Brian T. Edwards over het contracultureel gedachtegoed aan de hand van Edward Saïds theorieën over oriëntalisme. Volgens Edwards bouwde het omarmen van niet-Westerse invloeden door de contracultuur voort op beelden die, paradoxaal genoeg, deze invloeden reduceerden tot clichématige, in racisme gegronde stereotypen.³⁰ Het feit dat de contracultuur deze oriëntalistische stereotypen zonder al te veel kritiek doorzette is onderdeel van een breder onvermogen om met zelfkritiek om te gaan.

Dat ik niet voor een postkoloniaal – of *intersectional* – perspectief kies heeft niets te maken met het feit dat ik denk dat hierin een minder groot probleem lag binnen de contracultuur. Sterker nog, een onderzoek via deze theoretische lenzen zou waarschijnlijk verrijkende inzichten bieden in de machtsverhoudingen binnen de contracultuur en de omgang met deze machtsverhoudingen. Toch heb ik gekozen voor een genderperspectief. Het seksisme van de contracultuur is, in het licht van #MeToo en een toename in kritiek op exploitatieve machtsverhoudingen, namelijk een urgent onderwerp dat, in tegenstelling tot het racisme, onderdeel is van de kern van de contracultuur. De contracultuur had een duidelijke relatie met de burgerrechtenbeweging en de emancipatie van zwarte Amerikanen. Het ging hierbij echter hoofdzakelijk om een geval van samenwerking en overlap. Dat de politiek-radicalen vleugel van de contracultuur en groeperingen als de Black Panther Party zowel gemeenschappelijke idealen als nauwe banden hadden is niet te ontkennen. Dat de Black Panthers hippies waren is echter een twijfelachtiger statement. Veel Afro-Amerikaanse activisten kwamen uit arme stedelijke wijken. Ook had de vleugel van Martin Luther King een sterke christelijke insteek. De tweede feministische golf, daarentegen, kwam direct voort uit dezelfde demografie als de contracultuur: jongeren uit een witte middenklasse. Daarnaast was de contracultuur op bredere wijze bezig met seksualiteit en de traditionele rolverdeling daarin, zoals blijkt uit vrije liefde en hun nieuwe kijk op seksualiteit. Meer dan antiracisme was de veranderende kijk op seksualiteit een kernwaarde van de contracultuur – en een kernwaarde die bovendien nog steeds doorwerkt in de huidige samenleving. Postkoloniale en *intersectional* beschouwingen van de contracultuur zijn nodig, maar een genderanalyse heeft een groter raakvlak met de – voornamelijk witte – contracultuur als geheel, en is daarmee een representatieve insteek om de keerzijde van de invloedrijke contracultuur als op zichzelf staande beweging te analyseren.

Om deze genderanalyse toe te kunnen passen zal ik in een aantal stappen een corpus aan literatuur analyseren. Ten eerste zal ik de wrijving tussen vrouwenemancipatie en seksisme binnen een breder historisch perspectief plaatsen. Hiervoor zal ik de contracultuur in het verlengde plaatsen van andere links-

²⁸ Kozol, 'Where Have All The Flowers Gone?', 31-33.

²⁹ Bainbridge, 'The ten right-wing rockers'.

³⁰ Edwards, *Morocco Bound*, 111-119.

socialistische bewegingen uit de negentiende en twintigste eeuw. Werk van uitgesproken vrouwelijke communisten als Aleksandra Kollontaj en literatuur over *social feminism* zal aan bod komen. Is er sprake van een bredere tendens van spanning tussen socialistische vrouwenemancipatie – of *social feminism* – en seksisme onder dezelfde socialistisch-progressieve koepel?

Ten tweede zal ik literatuur aanhalen om, op basis van de in de vorige stap opgedane inzichten wat betreft *social feminism* en de historische relatie tussen feminisme en socialisme, de context van Dolle Mina zelf uiteen te zetten. Hiervoor zal ik onderzoek over de invloed van de contracultuur in de jaren zestig analyseren. Dit betrek ik op Nederland aan de hand van onder andere de invloedrijke historicus Hans Righart, letterkundige Geert Buelens en interviews met contraculturele Nederlanders uit de documentaire *Rebelse stad* om de specifieke situatie in Nederland in de jaren zestig te schetsen,

Vervolgens zal ik, aan de hand van primaire bronnen en de hiervoor geschetste context, de situatie rond Dolle Mina zelf belichten. Dit zal ik doen via geschiedkundig onderzoek over Dolle Mina en via latere interviews met ex-Dolle Mina's. Deze laatste stap is de basis voor mijn *case study* – Dolle Mina.

Dolle Mina is hét Nederlandse schoolvoorbeeld van de tweede feministische golf. Mijn onderzoek neemt Dolle Mina onder de loep in de tijd van haar opmars, haar hoogtijdagen en haar neergang, in de periode tussen ongeveer 1969 en 1973. Dolle Mina, zo zal ik aantonen, is een sprekend voorbeeld van spanningen rondom sekse- en gendervraagstukken in de contracultuur van de jaren zestig. Enerzijds was Dolle Mina een invloedrijke feministische groepering die in Nederland met haar acties een breed maatschappijkritisch progressief bewustzijn tot stand bracht – en daarmee de rol van vrouwen in Nederlandse politiek, media en cultuur voorgoed veranderde.³¹ In de collectieve herinnering is Dolle Mina vooral een groep 'rebelse meiden' – 'parels voor de klassenstrijd'. De oprichting en organisatie werd echter vooral gedomineerd door luidruchtige mannen. Naarmate de vrouwenrechtenbeweging breder en diverser werd, werd de kritiek op de organisatie van Dolle Mina ook binnen Dolle Mina roeriger. In deze context was er sprake van een constante interne strijd tussen twee groepen invloedrijke Dolle Mina's in het bepalen van een koers – een strijd die dusdanig uit de hand liep dat er twee kampen ontstonden.³²

Het onderzoek naar dit conflict binnen Dolle Mina, om zodoende de paradoxale verhouding tussen seksisme en vrouwenemancipatie binnen de contracultuur van de jaren zestig te verklaren, zal gebaseerd zijn op het archief van Dolle Mina in Atria, Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis, waar de officiële documenten, notulen, interne en externe correspondentie van Dolle Mina beschikbaar zijn. De spanning tussen de op vrouwenemancipatie gerichte zijde en de seksistische kant van de contracultuur van de jaren zestig kan hierdoor worden gereconstrueerd via intern bronmateriaal.

³¹ Vilan van de Loo, *De Vrouw Beslist. De Tweede Feministische Golf In Nederland* (2005) 80.

³² Marjet de Nijs, 'Dolle Mina' (versie 23 maart 2018) <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina> (9 november 2015).

3. Ondergeschied in de strijd voor gelijkheid

De paradoxale verhouding tussen vrouwenemancipatie en socialisme binnen de contracultuur in bredere context

Socialisme, feminisme en *social feminism*

Om de spanning tussen seksisme en vrouwenemancipatie binnen de contracultuur van de jaren zestig te kunnen begrijpen, gaat dit onderzoek terug naar de late negentiende eeuw. De contracultuur is een linkse beweging met socialistische invloeden – we zullen dus beginnen bij de *roots* van het socialisme. In het laat negentiende-eeuwse Europa heerst ongelijkheid en armoede. Na de Franse revolutie, de radicale hervormingen van het regime onder Maximilien de Robespierre en de daaropvolgende Napoleontische oorlogen is de revolutionaire geest in Europa moeilijk te stillen. Gedurende de negentiende eeuw manifesteert deze revolutionaire onrust zich in de vorm van nationalistische bewegingen, liberale groeperingen en opstanden. In 1848 – het ‘revolutiejaar’ – schudt de gerestaureerde orde in Europa op zijn grondvesten als er meerdere grootschalige revoluties uitbreken. Parijs wordt bijna opnieuw overgenomen. Karl Marx ziet de revolutionaire emancipatie van de onderklasse als onoverkomelijk en wordt, tot afschuw van de aanhangers van de gerestaureerde orde die na het congres van Wenen in 1814 en 1815 tot stand kwam in Europa, een grote naam onder een nieuwe generatie opstandelingen.³³ Tegen 1900 werken de socialisten, zoals de aanhangers van Marx’ theorieën worden genoemd, nauw samen met een andere revolutionaire beweging – de vrouwenbeweging, later de eerste feministische golf genoemd. In de VS, Rusland en West-Europa worden door de vrouwenorganisaties van socialistische bewegingen grote demonstraties opgezet om op te komen voor kiesrecht en vrouwenemancipatie. Socialisme en de vrouwenbeweging waren onlosmakelijk verbonden; in 1907 gold de Internationale Socialistische Vrouwenconferentie van Stuttgart als een mijlpaal in de vrouwenbeweging.³⁴ Clara Zetkin, vooraanstaand socialiste en vrouwenrechtenactivist, schreef datzelfde jaar in vrouwenblad *Die Gleichheit* dat socialisme onmogelijk zou zijn zonder vrouwen.³⁵ In 1910 vond de Socialistische Internationale plaats in Kopenhagen. Vrouwenkiesrecht was een groot thema op de agenda – en op de Internationale werd vastgesteld dat een Internationale Vrouwendag ieder jaar gevierd zou worden.³⁶ Bij de Russische revolutie van 1917 speelden vrouwen een belangrijke rol – op 8 maart vond er in Sint Petersburg een grote staking van vrouwelijke textielarbeiders plaats. Deze staking, opgezet door communiste Aleksandra Kollontaj, beet de spits af voor de revolutie – een communistisch Rusland was daarna een feit.³⁷

De verhouding tussen socialisme en vrouwenverzet was echter niet altijd harmonieus en vriendschappelijk, zoals al werd aangestipt door Aleksandra Kollontaj. Kollontaj was een integraal figuur in de Russische revolutie en haar banden met de

³³ Thomas F.X. Noble, *Western civilization. Beyond boundaries* (New York 2010), 601-629.

³⁴ Atria, ‘8 maart: internationale vrouwendag’ (versie 20 maart 2018) <https://www.atria.nl/nl/publicatie/8-maart-internationale-vrouwendag> (8 maart 2018).

³⁵ Atria, ‘8 maart: internationale vrouwendag’.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

Bolsjewistische beweging en het socialistische gedachtengoed gingen al veel verder terug. Ze voedde haar sterke sociale opinies al lang met Marxistische literatuur en werk uit de zogenaamde populistische stroming van de Narodniks, een anti-tsaristische en egalitaire beweging uit de Russische middenklasse.³⁸ Na een controversiële scheiding en een periode in Engeland ontmoette ze Vladimir Lenin. Door deze ontmoeting raakte ze verzeild in de Bolsjewistische beweging. Vanwege haar uitgesproken en onderbouwde visies klom ze al snel op in de partij en werd ze een belangrijke speler in de revolutie van 1917. Vanaf het begin van haar carrière was ze begaan met het lot van vrouwen in de Sovjet-Unie. Het gebrek aan egalitarisme in seksualiteit en het huwelijk waren voor haar in het bijzonder belangrijke thema's. Kollontaj pleitte al in de vroege twintigste eeuw voor vrije liefde.³⁹ Ze was een omstreden figuur onder de Russische socialisten. Ze schreef namelijk veel kritische teksten over de spanning tussen socialisme en vrouwenrechten. Zo publiceerde zij haar observaties van vrouwen in het communisme die onder druk werden gezet om seks te hebben met hun communistische broeders – weigering leidde er vaak toe dat de vrouw in kwestie beschuldigd werd van het hebben van een bourgeois, conservatieve houding. Kollontaj pleitte actief voor het bedrijven van vrije liefde waarin vrouwen net zo open konden omgaan met seks als mannen, maar betreurde de seksuele moraal van haar kameraden.⁴⁰ Daarnaast bekritiseerde zij het feit dat de Bolsjewieken patriarchale normen klakkeloos overnamen van de cultuur waar ze zich tegen trachtten te verzetten.⁴¹

Opvallend genoeg is hierin een duidelijke overeenkomst met de situatie in de jaren zestig te zien; seksuele druk vond ook binnen de contracultuur plaats onder het mom van *free love* en een vrije nieuwe kijk op seksualiteit. Ook in de contracultuur van de jaren zestig stuitten vrouwen bij weigering van de seksuele avances van hun mannelijke gezellen op beschuldigingen van een bourgeois en preutse mentaliteit. Het tweede kritiekpunt dat Kollontaj benoemt – het gebrek aan kritische zelfreflectie op de overgenomen normen van de gevestigde orde – is ook een probleem dat direct door te trekken is naar de contracultuur van de jaren zestig. Waarom zou je immers kritisch omgaan met de socialistische traditie als de socialisten de 'goeden' waren?

Historicus Nancy F. Cott stelt dat de spanning tussen het socialisme en vrouwenemancipatie niets nieuws is. Ze haalt het werk van de linkse historicus J. Stanley Lemons aan, die in 1973 feminisme opdeelt in twee categorieën "...to separate those who 'put women's rights and women's emancipation above all other considerations' (the hard-core [...]) from the women who 'also wanted emancipation but tended to subordinate this to social reform' (social feminists)."⁴² Lemons uit een duidelijke voorkeur voor de tweede categorie – net als veel van zijn socialistische tijdgenoten. Nancy Cott plaatst vraagtekens bij de houding van academici uit de New Left. Lemons claimt dat socialistische feministen "advanced progressivists" zijn die voorlopen op hun tegenhangers – maar, stelt Cott, "...not because of any stand on women's issues in particular but because they were left-leaning labor reform organizations."⁴³ Kortom, feministen zijn volgens academici uit de New Left "advanced"

³⁸ Barbara Clements, *Bolshevik Feminist. The life of Alexandra Kollontai* (New York 1979) 1-12.

³⁹ Aleksandra Kollontaj, *Free Love* (London 1932) 2-10.

⁴⁰ Aleksandra Kollontaj, *Sexual Relations and the Class Struggle. Love and the New Morality* (Bristol 1972) 3-12.

⁴¹ Kollontaj, *Sexual Relations and the Class Struggle*, 14.

⁴² Nancy F. Cott, 'What's in a name? The Limits of 'Social Feminism', or Expanding the Vocabulary of Women's History' *The Journal of American History* 76.3 (1989) 817.

⁴³ Cott, 'What's in a name?', 818.

zodra ze hun feminisme onderschikt stellen aan socialisme – het hogere doel. Cotts beschrijving van deze houding van socialisten tegenover feministen kan in een lange historische tendens van moeizame omgang met subgroepen binnen het socialisme worden geplaatst. Enerzijds steunen socialistische bewegingen dikwijls de emancipatie van minderheden – deze emancipatie valt immers onder de emancipatie van het proletariaat – maar dat deze emancipatie slechts ónderdeel is van de emancipatie van het proletariaat, moet duidelijk zijn. Vandaar de nadruk die wordt gelegd op *social feminism* en de afwijzing van meer diverse soorten feminisme.⁴⁴ De geschiedenis van de relatie tussen feminisme en socialisme is er dan ook een van ongelijkheid, beargumenteert Heidi Hartmann, Amerikaans feministisch econoom.⁴⁵ Binnen socialistische kringen heerst er historisch gezien dikwijls argwaan tegenover emancipatorische bewegingen die zich niet volledig laten passen in de grote socialistische revolutie – zoals de vrouwenbeweging. Het streven naar gelijkheid voor vrouwen wordt in socialistische context gewaardeerd, maar valt in het niet bij de uiteindelijke doelstelling: het streven naar een revolutie van het proletariaat. Zodra stemmen uit deze vrouwenbeweging kritiek gaan hebben op het socialisme, verdienen ze geen plaats meer in deze revolutie. Kortom, feminisme heeft een plaats in het socialisme, maar wel een ondergeschikte plaats.⁴⁶

Zwart-wit tegen zwart-wit

De contracultuur van de jaren zestig trok naar links, mede als verzet tegen de voorgaande generatie. De beweging had dan ook veel te maken met de New Left.⁴⁷ Om het bestaan van een ogenschijnlijke spanning tussen seksisme en progressivisme binnen de contracultuur van de jaren zestig te verklaren, is het belangrijk om ook de contracultuur van de jaren zestig op zichzelf in een breder historisch perspectief te plaatsen.

De contracultuur van de jaren zestig kwam voort uit de babyboomgeneratie die, als eerstgeborene generatie na de Tweede Wereldoorlog, het product was van de naoorlogse wederopbouw en de stijging in welvaart. De generatie groeide op in een tot dan toe ongekende materiële luxe – en deze veilige bodem van welvaart bood de generatie een financiële en materiële basis. Omdat er minder druk lag op zelfonderhoud binnen het economische systeem kon deze generatie het zich permitteren zich in grote mate te verdiepen in het werk van filosofen, kunstenaars en cultuurcritici.⁴⁸ In de documentaire *Rebelse Stad* van Willy Lindwer vertelt Roel van Duijn, medeoprichter van contraculturele groeperingen Provo en de Kabouterpartij, over zijn bijbaan in een bierflesjesfabriek tijdens zijn periode als Amsterdamse student.⁴⁹

⁴⁴ Ibidem, 817-820.

⁴⁵ Heidi Hartmann, 'The unhappy marriage of marxism and feminism. Towards a more progressive union' *Capital & Class* 3.2 (1979) 1-33.

⁴⁶ Hartmann, 'The unhappy marriage of marxism and feminism', 6-33.

⁴⁷ Todd Gitlin, *The whole world is watching. Mass media in the making and unmaking of the new left* (Londen 2003) 21-24.

⁴⁸ Gitlin, *The whole world is watching*, 21-24.

⁴⁹ *Rebelse stad*, regie Willy Lindwer, Youtube.nl (<https://www.youtube.com/watch?v=DJ0niDCCGzA>), 2015, deel 1.

Ik vroeg aan die mensen die dat beroep steeds deden: hoe vinden jullie dit nu eigenlijk? Zou je het niet veel prettiger vinden als je thuis kon blijven en zij betaalden je gewoon door en je kon je de hele dag wijden aan verandering van de maatschappij – aan revolutie? En ze keken mij aan alsof ik gek was – en ik dacht ‘ja, maar jullie zijn toch arbeiders?’⁵⁰

Van Duijns verbazing is kenmerkend voor het perspectief van de contracultuur. Hoewel de – voornamelijk hoogopgeleide – deelnemers van deze beweging begaan waren met het lot van ‘het proletariaat’, was hun visie theoretisch, wetenschappelijk en niet gebaseerd op praktische ervaring met arbeiders. De contracultuur was links, progressief en op emancipatie van benadeelde groepen gericht – maar juist vanwege de geprivilegieerde positie die de contracultuur zelf ondervond was dit mogelijk, en juist vanwege deze geprivilegieerde positie was er weinig daadwerkelijke aansluiting bij de ‘onderdrukte klassen’.

Daarom bloeide er in de jaren zestig aan de universiteiten dan ook al snel een geluid van maatschappijkritiek en weerstand op, zowel tegen het politieke systeem in het algemeen als tegen de omstandigheden op de universiteiten zelf. Met name in de Verenigde Staten van Amerika stond de campus symbool voor het contraculturele verzet – Aan de universiteiten verzamelde contraculturele psycholoog en drugsgoeroe Timothy Leary een grote schare aan volgelingen. Aan de universiteiten bloeide de New Left op onder studenten. Aan de universiteiten vonden er harde en directe confrontaties plaats tussen de autoriteiten en contraculturele studenten.^{51, 52} Een bekend voorbeeld van dit laatste is de schietpartij aan de Kent State University in Ohio. Tijdens studentenprotesten tegen Nixons buitenlandbeleid werden vier studenten door de Ohio National Guard doodgeschoten. De schietpartij leidde tot landelijke demonstraties. De band Crosby, Stills, Nash & Young bracht als reactie het nummer *Ohio* uit. Het nummer werd vanwege de urgentie in één dag geschreven, opgenomen en uitgebracht. De tekst van Neil Young leverde felle kritiek op de gebeurtenissen rond Kent State University – en Young achtte Nixon verantwoordelijk. “Ten soldiers and Nixon coming / We’re finally on our own”, zingt hij. “This summer I hear the drumming / Four dead in Ohio”. Dit nummer, volgens *The Guardian* “the greatest protest record” en “the pinnacle of a very 1960s genre”, werd een hit, mede dankzij de breed gedeelde solidariteit voor de slachtoffers van de schietpartij.⁵³

Helen Horowitz plaatst dit beeld van de universiteiten als uitvalbasis van de contracultuur in een ander perspectief:

In fact, in 1969, at the height of protest, only 28 percent of the college population had taken part in a demonstration of any kind during their four years. Media coverage greatly exaggerated both the degree of radicalism and the extent of engagement. [...] This said, the 1960s were different, undeniably different. [...] What happened essentially is that campus rebellion swelled, growing both in radicalism and in attractiveness to a broad segment of middle class youth.⁵⁴

⁵⁰ *Rebelse stad*, regie Willy Lindwer, deel 1.

⁵¹ Helen Lefkowitz Horowitz, ‘The 1960s and the transformation of campus cultures’, *History of Education Quarterly* 26.1 (1986) 1-14.

⁵² Jerry M. Lewis en Thomas R. Hensley, ‘The May 4 shootings at Kent State University: The search for historical accuracy’, *The Ohio Council for the Social Studies Review* 34.1 (1998) 9-21.

⁵³ Dorian Lynskey, ‘Neil Young’s Ohio – the greatest protest record’, *The Guardian*, 6 mei 2010.

⁵⁴ Horowitz, ‘The 1960s and the transformation of campus cultures’, 2-10.

Dit kan dan ook gezien worden als de essentie van de opbloeiende contracultuur aan de universiteit; hoewel de grote getalen achteraf gezien niet zo groot waren, was de tegenbeweging onder de jongere generatie wel radicaler, breder en invloedrijker dan ooit tevoren.

Deze radicale neiging tot rebellie onder de jongere generatie leidde tot een generatieconflict, stelt historicus Hans Righart.⁵⁵ De Tweede Wereldoorlog hing als een donkere wolk van taboe boven de hoofden van de voorgaande generatie. Met hun kinderen over de oorlog praten deed deze generatie nauwelijks. Dit gebrek aan dialoog lag ten grondslag aan het gevoel opgezaald te zijn met de misdaden van een vorige generatie die de eigen fouten niet onder ogen wilde komen – en de daaruit volgende frustratie was van grote invloed op de generatiekloof.⁵⁶

Maud Anne Bracke, historica en professor aan de Universiteit van Glasgow, zet echter vraagtekens bij de historiografische benadering van de jaren zestig als een generatieconflict.⁵⁷ Righarts *De eindeloze jaren zestig* wordt gezien als een fundamentele bouwsteen in de historiografie van de jaren zestig in Nederland. Righart sloot zich aan bij een bredere academische beweging die in de jaren negentig de veranderingen in de jaren zestig verklaarde met het idee van een generatieconflict. “In historiography on 1968 since the 1990s more generally, the concept of ‘generation’ has acquired a paradigmatic status,” stelt Bracke.⁵⁸ Dit is problematisch. Ten eerste sluit het idee van een ‘generatieconflict’ aan bij de zelfverheerlijking van de babyboomers. Als de jaren zestig puur een generatieconflict was, betekent dit dat de babyboomers tegenover de rest van de wereld stonden – een beeld waarin de babyboomers tot twijfelachtig grote proporties worden opgeblazen. Niet de gehele generatie van de babyboomers was onderdeel van de protesten in Parijs in 1968.⁵⁹ Ten tweede sluit het idee van het ‘generatieconflict’ veel andere groepen uit, zegt Bracke.

It has in instances led to a reluctance to investigate other forms of conflict: gender conflict, religious conflict, industrial and class-based conflict. At the same time, non-student, non-youth actors and their experience of the radicalization processes of the late 1960s and 1970s, such as workers on strike and immigrants, have received relatively less attention.⁶⁰

Kortom, ook in de historiografie over de jaren zestig domineert het contraculturele erfgoed. Wederom worden de jaren zestig weer gelijk gesteld aan de contracultuur.

Toch kan het idee van het generatieconflict wel worden toegepast op onderzoek naar de *contracultuur* van de jaren zestig. Dit is immers de groep waar het idee van een ‘generatieconflict’ op was gebaseerd, waarna het idee gelijk werd gesteld met de gehele jaren zestig. Hoewel Righarts idee van de jaren zestig als de “geschiedenis van een generatieconflict” twijfelachtig is, stellen ook latere wetenschappers als Geert Buelens dat de jongeren onder de contracultuur getekend waren door de paradoxale relatie met hun ouders. De contracultuur was continu bezig met een poging zich af te

⁵⁵ Righart, *De eindeloze jaren zestig*, 12-17.

⁵⁶ Ibidem, 219-225.

⁵⁷ Maud Anne Bracke, ‘One-dimensional Conflict? Recent Scholarship on 1968 and the Limitations of the Generation Concept’, *Journal of contemporary history* 47.3 (2012) 639.

⁵⁸ Bracke, ‘One-dimensional Conflict?’, 640.

⁵⁹ Ibidem, 640-641.

⁶⁰ Ibidem, 642.

zetten tegen de voorgaande generatie. Het radicalisme van de contracultuur van de jaren zestig kwam in grote mate voort uit een poging te compenseren voor de fouten die gemaakt waren in de Tweede Wereldoorlog.

In deze drang naar compensatie en verzet nam de contracultuur echter een deel van de mentaliteit van de vorige generatie over. Door zo'n nadruk op 'goed' en 'fout' te leggen werd de samenleving door de lens van de contracultuur al snel net zo zwart-wit als de wereld van hun ouders. Er was sprake van het linkse, progressieve en 'goede' aan de ene kant – socialisten hadden in de visie van de contracultuur altijd lijnrecht tegenover de nazi's gestaan – en aan de andere kant het behoudende, verdorven, 'foute' fascisme van de generatie van hun ouders, een generatie die fouten had begaan in de Tweede Wereldoorlog en er, in hun stilte en weigering deze kritiek te accepteren, een in de ogen van hun kinderen bekrompen en conservatieve houding aan over had gehouden.⁶¹ Deze zwart-witvisie en hang naar radicaal links is essentieel om het uitgangspunt van de contracultuur te begrijpen – en belangrijk in een analyse van de spanning omtrent seksisme binnen deze contracultuur.

Dolle Mina

Dat deze nieuwe linkse contracultuur expliciet progressief claimde te zijn betekende echter niet dat de historische tendens van spanning tussen socialisme en vrouwenemancipatie doorbroken was. "Achter de gebarricadeerde deuren bleek de progressieve geest akelig conservatieve trekjes te hebben. Alsof het een natuurwet was, waren het vooral de mannelijke studenten die het woord voerden op de vergaderingen en die toespraken hielden." schrijft de Nederlandse historicus Vilan van de Loo. Over de contracultuur van de jaren zestig stelt de Nederlandse letterkundige Geert Buelens, auteur van het boek *De Jaren Zestig*.

Er zijn veel aanwijzingen dat de seksuele revolutie een machistische aangelegenheid was, van jongens die dachten: nu gaan alle remmen los. [...] In de vredes- en studentenbeweging spelen vrouwen een belangrijke rol, maar bijna altijd achter de schermen. Pas eind jaren zestig organiseren vrouwen zich in toenemende mate in eigen clubs.⁶²

Dolle Mina was in Nederland een prominent voorbeeld van zo'n eigen club. De spanning tussen vrouwenemancipatie en socialisme kwam op distinctieve wijze tot uiting in de linkse contracultuur van de jaren zestig – en Dolle Mina bevond zich er middenin. Deze demonstratiegroep kwam razendsnel op in 1970 – om een jaar later in een wolk van conflict te verdampen. Ook Dolle Mina kampte met de problemen die de relatie tussen socialisme en haar subgroepen kenmerkte. Met haar eerste doelstelling van vrouwenemancipatie, haar banden met de New Left en haar contraculturele achtergrond, kreeg Dolle Mina expliciet te maken met de spanning tussen al deze elementen – en vormt Dolle Mina dus een goede *case study*.

⁶¹ Ibidem, 270-274.

⁶² Frank van Zijl, 'In zijn boek prikt Geert Buelens mythes over de jaren 60 gretig lek en komt daardoor met een sombere boodschap', *De Volkskrant*, 16 maart 2018.

4. Pershoer of Schaaap Met De Vijf Poten?

De clash tussen socialisme en feminisme in de *Case Study* van Dolle Mina

Een fatale samenwerking

Amsterdam, 1969. In Nederland breekt op verschillende universiteiten protest uit. Studenten eisen meer inspraak in de structuur en organisatie van hun onderwijsinstellingen. Geïnspireerd door studentenbezettingen in Tilburg werkt een groepje studenten aan de Universiteit van Amsterdam in het geheim aan een soortgelijk plan. De studenten trommelen vrienden en geestverwanten op en op 16 mei stappen meer dan honderd studenten, gewapend met spandoeken en protestleuzen, door de deuren van het Maagdenhuis. Ze weigeren weg te gaan. Terwijl het personeel toekijkt vult het gebouw zich met meer en meer studenten. De aantallen groeiden tot 543.⁶³ Muren worden beschilderd, spandoeken opgehangen, en langzaam ontwikkelt er een microkosmos in de hal van het Maagdenhuis. Buiten wacht de politie, maar via een geïmproviseerde brug naar de naastgelegen Lutherse Kerk worden de studenten aangesterkt met voedsel, spullen en nieuwe demonstranten. Er worden lezingen gehouden, er wordt gezongen, en bekende kunstenaars als Harry Mulisch komen langs om hun steun te betuigen.⁶⁴

In navolging van studenten die op 6 mei locaties van de Katholieke Hogeschool van Tilburg bezetten met de eis van inspraak in het universiteitsbestuur, bezetten Amsterdamse studenten op 16 mei 1969 het Maagdenhuis, een oud weeshuis dat in 1961 door de Universiteit van Amsterdam was verbouwd tot kantoorruimte.⁶⁵ Marjo van Soest, student aan de UvA, sloot zich snel aan bij de beweging. Eenmaal in het Maagdenhuis stond zij echter versteld: vrouwen die mee willen doen, worden ingezet voor het draaien van stencils en het verzorgen van eten en koffie voor de mannelijke demonstranten. "Meedoen met de heren bleek moeilijk: 'Je moest wel heel zeker van je zaak zijn, een hele dikke huid en een grote bek hebben, als je wilde je dat er naar je geluisterd werd.'"⁶⁶ Naast Marjo van Soest waren meer studentes, waaronder Selma Leydesdorff, kwaad op de beweging van het Maagdenhuis, "...waar het feit dat de vrouwen enkel broodjes mochten smeren en instaan voor het tikwerk kwaad bloed zette."⁶⁷ De honderden demonstranten in het Maagdenhuis werden op 25 mei met kracht verwijderd door de politie. De celstraf die hen boven het hoofd hing werd door de rechter omgezet in een boete – maar er heerste verontwaardiging onder de vrouwelijke demonstranten toen zij stelselmatig lagere boetes kregen. Selma, Marjo en een aantal andere vrouwelijke studenten besloten een eigen protestgroep op te richten, los van de door vooroordeel getekende Maagdenhuisbeweging.

⁶³ NOS, 'Het maagdenhuis in 1969. Van bezetting tot ontruiming' (versie 23 maart 2018) <https://nos.nl/artikel/2021428-het-maagdenhuis-in-1969-van-bezetting-tot-ontruiming.html> (25 februari 2015).

⁶⁴ NOS, 'Het maagdenhuis in 1969'.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ van de Loo, *De Vrouw Beslist*, 80-81.

⁶⁷ Katrijn de Smit, *Hoe dol was Dolle Mina? Een geschiedenis van de Dolle Mina's in Vlaanderen* (Antwerpen 2006) 15.

Bij het vonnis van de rechter waren ook “... de broers Michel en Alex Korzec, hun vriendinnen Dunja Verweij en Rita Hendriks, en het stelletje Huub Philippens en Anne Marie Vankan.”⁶⁸ Deze zes demonstranten waren lid van Socialistische Jeugd (SJ), een linkse actiebeweging.⁶⁹ Ook zij waren betrokken geweest bij de bezetting van het Maagdenhuis, en ook zij waren verontwaardigd over de ongelijke boetes. “Het was in ons geval heel simpel,” stelt Anne Marie later. “Huub en ik waren een stelletje, we waren steeds samen naar binnen gegaan en samen weggegaan en hadden er dus evenveel tijd doorgebracht. Er was geen enkele reden om mij minder boete te geven dan Huub. [...] Alsof wij als meisjes verminderd toerekeningsvatbaar waren dat wij daar naar binnen waren gegaan. Alsof wij het niet echt konden helpen”.⁷⁰

Na het uiteenvallen van de SJ besloten de twee hiervoor genoemde groepen – de verontwaardigde studentes en de verontwaardigde ex-SJ'ers bij de Maagdenhuisbezetting – de handen ineen te slaan. Op 23 januari 1970, een jaar en drie dagen voor de allesbepalende ALV van Dolle Mina, bezetten ze in een groep van twintig demonstranten kasteel Nijenrode, het opleidingsinstituut voor managers, als protest tegen het feit dat er geen vrouwen werden toegelaten tot de gebouwen van Nijenrode. Ze noemden zichzelf naar de vroeg twintigste-eeuwse vrouwenrechtenactivist Wilhelmina Drucker.⁷¹ Dolle Mina was een feit – maar dat Dolle Mina voortkwam uit twee verschillende groepen bleef het gedachtegoed van de organisatie overheersen.

Een fatale vergadering

Amsterdam, 1971. Op de ongebruikelijk warme winteravond van 26 januari stromen de mensen langzaam Keizersgracht 138 binnen.⁷² Deze avond wordt de doodssteek voor Dolle Mina. Een maand later zal de laatste Algemene Ledenvergadering van Dolle Mina zoals het nu is plaatsvinden. Een scheur door het ledenbestand zal het einde van Dolle Mina betekenen. De basis voor die scheur wordt echter al gelegd op 26 januari.

Nadat Keizersgracht 138 is volgelopen verstomt het geroezemoes en wordt de vergadering geopend. Vanaf het begin af aan is de toon gespannen. Huub Philippens en Míklos Ràcz, ex-leden van de Socialistische Jeugd, voeren meteen het woord en presenteren hun plan voor een nieuwe koers. Ze stuiten hierbij op heftige kritiek. Verschillende aanwezigen roepen uit dat het plan inhoudelijk nergens op slaat en volstrekt onduidelijk is.⁷³ Na een chaotische uitleg en een stortvloed aan kritiek stelt Míklos opeens: “Het plan is dus duidelijk; wie is tegen deze nieuwe structuur?” De tegenstanders van Míklos en Huub vinden dat de structuur van de vergadering geen ruimte biedt voor het leveren van kritiek of het bieden van alternatieven. “Dit is je reinste manipulatie!” roept Marian Sax uit. Míklos en Huub stellen dan voor om direct

⁶⁸ Andere Tijden, ‘Mina en haar mannen’ (versie 23 maart 2018) <https://anderetijden.nl/aflevering/240/Mina-en-haar-mannen> (20 maart 2010).

⁶⁹ Andere Tijden, ‘Mina en haar mannen’.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Marjet de Nijs, ‘Dolle Mina’ (versie 23 maart 2018) <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina> (9 november 2015).

⁷² KNMI, ‘Weerstatistieken de Bilt – 1971’ (versie 16 maart 2018) <https://weerstatistieken.nl/de-bilt/1971/januari> (januari 1971).

⁷³ Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina (hierna A, Am, DM), 1, Beknopt verslag van de op 26 januari gehouden algemene dolle mina-vergadering op keizersgracht 138, 1.

over gaan tot stemming – maar worden onderbroken door Hennie de Swaan. “Laat eerst Marian Sax het plan van Rita, Lidwien en Marjan nader uiteenzetten.” stelt ze. Marian krijgt het woord. “Onze plannen passen niet in de nieuwe structuur noch in een andere.”⁷⁴

Atria, Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis en Vilan van de Loo schrijven over algemene ledenvergadering van februari als een essentiële gebeurtenis in de geschiedenis van Dolle Mina vanwege de leegloop die plaatsvindt.^{75,76} Deze leegloop is echter terug te leiden naar de vergadering aan de Keizersgracht op 26 januari. De leden van Dolle Mina kwamen hier samen op een vergadering die in feite voornamelijk draaide om één voorstel. Het ging hier om het zogenaamde *Schaap met de vijf poten-plan*, een voorstel voor een nieuwe koers dat was ingediend door Huub en Míklos. Dit duo van de Amsterdamse afdeling van Dolle Mina zat enkele jaren eerder bij de communistische groep Socialistische Jeugd. Nadat de Socialistische Jeugd – of SJ – werd opgeheven raakten Huub en Míklos betrokken bij Dolle Mina.⁷⁷ In hun *Schaap met de vijf poten-plan* werd aan de hand van vijf punten een nieuwe koers voor Dolle Mina voorgesteld. Dat er een nieuwe koers moest komen, was duidelijk voor de meeste leden. Onder Dolle Mina heerste, na groot succes met ludieke acties en media-activisme, al een tijd onduidelijkheid over de volgende stap voor de organisatie. Of deze nieuwe koers het *Schaap met de vijf poten-plan* moest zijn lag gevoeliger.

Het *Schaap met de vijf poten-plan* was een uiteenzetting van vijf punten om een democratische structuur te geven aan de organisatie van Dolle Mina. Het startpunt was de implementatie van de zogenaamde ‘Schaapsherder’. Dit zou de coördinatieraad zijn, bestaande uit een gekozen vertegenwoordiging van het ledenbestand van Dolle Mina. De ‘Schaapsherder’, in feite een soort parlement, zou wekelijks bijeen komen. De ‘Wolf in schaapskleren’, het ‘aksiebulletin’, zou vervolgens aan de slag gaan met de besluiten van de ‘Herder’ en deze omzetten in de bekende ‘aksies’ van Dolle Mina. Uit de ‘Herder’ zouden door de leden de vijf punten worden gekozen. Zij zouden een vijfköppig bestuur vormen dat door de andere organen gecontroleerd wordt. Elke ‘poot’ zou een andere specifieke functie hebben. Deze structuur was bedoeld om de ‘taken’ van Dolle Mina, opgesomd in drie beknopte punten, georganiseerd en coherent uit te kunnen voeren.⁷⁸

De notulen van de vergadering op 26 januari bevatten twee kantjes aan discussie tussen Huub en Míklos en hun tegenstanders, aangevoerd door Marjan van Veen, Lidwien van Buuren en Rita (wier achternaam niet genoemd wordt). De plannen van Marjan, Lidwien en Rita vormden binnen Dolle Mina de tegenpool van de plannen van Míklos en Huub. Na de verspreiding van het *Schaap met de vijf poten-plan* en diverse aanvullende pamfletten voerden deze drie de boventoon in een keiharde tegenstand. Rita en Lidwien waren zelf ook aanwezig bij de ALV – maar uit protest tegen de structuur van de vergadering weigerde Rita te spreken. Lidwien gaf aan dat zij een “onbevredigd gevoel over de huidige gang van zaken” had.⁷⁹

⁷⁴ A, Am, DM, 1, Beknopt verslag van de op 26 januari gehouden algemene dolle mina-vergadering op Keizersgracht 138, 1.

⁷⁵ Marjet de Nijs, ‘Dolle Mina’.

⁷⁶ van de Loo, *De Vrouw Beslist*, 82.

⁷⁷ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 1-2.

⁷⁸ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 2.

⁷⁹ A, Am, DM, 1, Beknopt verslag van de op 26 januari gehouden algemene dolle mina-vergadering op Keizersgracht 138, 2.

De stemming vond na rumoer toch plaats. De uitslag: “39 voor, 20 tegen, 7 onthoudingen”⁸⁰. Vervolgens werd er, na aandringen, gestemd over de algemene kwestie of Dolle Mina moest doorgaan op de oude koers of een nieuwe structuur moest implementeren – of dit nou het *Schaap met de vijf poten-plan* zou zijn of iets anders. Huub en Míklos hadden door de noodzaak van een nieuwe koers te benadrukken hun eigen plan geframed als enige optie, luidde de kritiek. Het resultaat van deze stemming: “48 voor een nieuwe koers, 15 tegen, 9 onthoudingen.”⁸¹ Dat er wat moest gebeuren, werd dus met ruime meerderheid bevestigd. Dat er van de 66 aanwezigen maar 39 mensen vóór het plan van Huub en Míklos stemden getuigde van een splitsing zoals die in Dolle Mina nog nooit was voorgekomen. Er werd een tijdelijke stuurgroep aangesteld om de commotie tussen de twee conflicterende partijen op te lossen.⁸²

Deze stuurgroep had echter weinig succes. De laatste grote ALV van Dolle Mina werd in de lente gehouden in het stadje Vught, vijf kilometer buiten ‘s-Hertogenbosch. Sinds februari 1970 was hier een afdeling van Dolle Mina.⁸³ Op 17 april probeerde de stuurgroep het rumoerige ledenbestand te kalmeren door een reeks nieuwe moties in te dienen die stap voor stap invulling zouden geven aan een nieuwe koers. De vergadering verliep chaotisch. Het plan om de toekomst punt voor punt vorm te geven via moties, bedoeld als compromis, leidde tot kritiek van beide kanten. De tientallen moties werden achter elkaar door gepresenteerd, aangepast, aangenomen en ingetrokken tot het overzicht verloren was. Aan het einde van de avond waren er maar vijf aangenomen. “Einde moties,” staat er in de notulen. “Ineke Hoogstede was het niet eens met het aannemen van de 5 moties, zij stelde voor hier één motie van te maken. Hierna werd de vergadering geschorst tot 18 april.”⁸⁴ De dag erna ging het echter weer fout. Na een vergelijkbare vergadering met discussies zonder uitkomst sluiten de notulen af met de volgende tekst: “De voorgaande moties worden ongedaan gemaakt en Míklos dient een nieuwe motie in. De stuurgroep besluit dat het nu te laat is voor een nieuwe motie aangezien een groot deel van het ledenbestand de zaal is uitgelopen, en stelt voor de nieuwe moties zo snel mogelijk aan de orde te stellen in een volgende vergadering.”⁸⁵ Het grootste deel van de weggelopen leden kwam niet meer terug. Hoewel Dolle Mina niet officieel werd opgeheven, werden de documenten en vergaderingen steeds sporadischer en minder uitgebreid.

⁸⁰ Ibidem, 3.

⁸¹ Ibidem, 3.

⁸² Ibidem, 3.

⁸³ Marjet de Nijs, ‘Dolle Mina’.

⁸⁴ A, Am, DM, 23, Algemene ledenvergadering gehouden op 17 en 18 april 1971 te Vught, 1.

⁸⁵ A, Am, DM, 23, Algemene ledenvergadering gehouden op 17 en 18 april 1971 te Vught, 1.

Een oplopende spanning

Nederland, 1971. Leden van Dolle Mina door het hele land lezen in pamflet- en briefvorm mee met een discussie waarbij de spanningen hoog oplopen. Miklos en Nicoline schrijven op felle toon dat Dolle Mina in de eerste plaats de klassenstrijd dient – en niemand moet dat vergeten. Marjan, Lidwien en Rita spreken zich boos uit tegen dit idee. Als er niets verandert, zal Dolle Mina een ‘pershoer’ blijven, stellen ze.⁸⁶ Dolle Mina werd opgericht door twee groepen – en deze groepen staan nu op gespannen voet. Zo gespannen, dat Dolle Mina in februari zo goed als opgeheven is.

Hoe kon het dat Dolle Mina, na haar enorme succes in de late jaren zestig, zo gepolariseerd raakte over de kwestie een nieuwe koers te bepalen? De eerste drempel werd al benoemd in het voorgaande stuk; na het bereiken van succes met acties en mediastunts was het volgende doel van Dolle Mina minder duidelijk in zicht. De twijfel over een duurzame toekomst leidde tot spanning. Het conflict tussen de twee kampen liep echter al langer – en om dit diepgewortelde conflict te verklaren, komen we weer uit bij de oprichting van Dolle Mina, en met name de twee groepen waaruit Dolle Mina bestaat.

Eenzijds was er het kamp van de Socialistische Jeugd. Naast Huub kwamen ex-SJ'ers Miklós en Nicoline Rácz ook kort na de eerste actie bij Dolle Mina. Ze eigenden zichzelf al snel een belangrijke positie toe binnen Dolle Mina – Huub had de touwtjes in handen bij Dolle Mina Amsterdam en had een belangrijk aandeel in het uitstippelen van de acties. Daarnaast was het Huub die de vrouwen voor de mediastunts selecteerde – op uiterlijk. Dolle Mina Aukje Holtrop schrijft hier later over. “Dat was heel belangrijk: aantrekkelijk zijn voor de buitenwereld. Dolle Mina heeft er vanaf het begin sterk de nadruk op gelegd dat het om leuke meiden ging, die er mooi en sexy uitzagen. [...] Om aandacht te trekken zou het nodig zijn om er goed uit te zien. Als er foto's gemaakt moesten worden, zochten we dan ook de mooiste dolle mina's uit. [...] We wilden publiciteit en daar hadden we veel voor over”.⁸⁷ De stunts werden een succes; de media doken op Dolle Mina en al snel werd de protestgroep een landelijk fenomeen.

Het ledenaantal steeg in explosieve mate. Toch bleef de handvol SJ'ers een vocale minderheid binnen Dolle Mina. Huub had grote invloed op de koers. Op de landelijke bijeenkomst van Dolle Mina op 12 december 1970 in Utrecht nam hij het woord. Hij pleitte ervoor dat Dolle Mina haar “linkse gezicht” moest laten zien.⁸⁸ Daarnaast stelde hij voor te bewegen richting een landelijk gecentraliseerde organisatie – met een sterke politieke insteek. “Op 9 december wordt Dolle Mina één jaar”, stelde Huub. “Wanneer krijgt ze haar eerste tandje?”⁸⁹ De dominante positie van Huub en de SJ'ers speelde een belangrijke rol in de problematiek die na ongeveer een jaar ontstond. Na een reeks acties van Dolle Mina was de nieuwigheid eraf. De pers had steeds minder interesse. Marjo van Soest vertelt later kritisch over de toon van de acties. “Het is in Amsterdam wel gebleken, dat iedereen het grappig vond om mannen op straat na te fluiten, maar daardoor komt het accent zozeer op ludieke elementen te

⁸⁶ A, Am, DM, 3, Een poging tot kritiek op dolle mina als zendeling, 3.

⁸⁷ van de Loo, *De Vrouw Beslist*, 84.

⁸⁸ A, Am, DM, 2, Landelijke bijeenkomst Dolle Mina op 12 december 1970 in Utrecht, 5.

⁸⁹ A, Am, DM, 2, Landelijke bijeenkomst Dolle Mina op 12 december 1970 in Utrecht, 6.

liggen, dat de serieuze doelstellingen over het hoofd werden gezien.”⁹⁰ Samen met Miklós en Nicoline bereidde Huub het *Schaap met de vijf poten-plan* voor als oplossing voor het gebrek aan een vaste ideologie ten grondslag aan de acties. Het plan werd op 3 januari 1971 gepubliceerd.⁹¹ In feite is het plan een beknopt voorstel om een structuur aan te brengen in de organisatie van Dolle Mina. Het plan is wat onduidelijk en wollig geschreven – het verschil tussen de verantwoordelijkheden van de ‘poten’ en de ‘Herder’ is niet heel duidelijk toegelicht. Ook is het plan, los van de ludieke benamingen voor de organen, niet per se radicaal – de structuur is een tamelijk tamme afspiegeling van een democratisch systeem.⁹² Het controversiële van het plan zit dan ook niet per se in de structuur, maar in de drie ‘taken’ van Dolle Mina. Deze drie taken zijn eigenhandig opgesteld door Huub, Miklos en Nicoline en luiden als volgt:

1. De mensen (vrouwen) aan het denken zetten, hen laten zien dat hun frustraties direkt verband hebben met de structuur van de maatschappij.
2. Een emancipatie naar binnen toe, van de Dolle Mina’s zelf. Ook hierin moeten zoveel mogelijk mensen betrokken kunnen zijn.
3. Als een van de bewegingen in de algemene linkse oppositionele stroming (Deze stroming kent groepen en ideeën, waartussen een zekere coherentie bestaat) het element van emancipatie van de vrouw naar voren brengen, zodat een verbreding en verdieping van de socialistiese theorie ontstaat. Deze derde taak is vooral op de verandering van de maatschappij gericht.⁹³

Dit lag gevoelig binnen Dolle Mina. Uit punt één en – in nog grotere mate – punt drie blijkt een duidelijke hang naar *social feminism*. Huub, Miklos en Nicoline zeiden in feite dat Dolle Mina onderdeel diende uit te maken van de New Left. Uit het ‘direkt verband’ tussen hetgeen waar feminisme tegen opstaat en een socialistische visie op de kapitalistische maatschappij blijkt een geloof in de onvermijdelijke stap van feminisme naar socialisme. Punt drie gaat nog een stap verder; Huub draait er hier niet omheen dat hij pleit voor een opname van Dolle Mina in de bredere New Left. Sterker nog, hij stelt dat “het element van emancipatie van de vrouw naar voren brengen” *in dienst staat* van de “verbreding en verdieping van de socialistiese theorie.”⁹⁴ Kortom, Huub bevestigt hiermee de traditionele socialistische visie op feminisme: vrouwenemancipatie is slechts een *onderdeel* van het socialistische streven. Het Schaap-plan viel verkeerd bij een groot deel van Dolle Mina’s ledenbestand.

Drie Dolle Mina’s van het eerste uur reageerden al snel op het plan. Marjan, Lidwien en Rita publiceerden naar aanleiding van het *Schaap met de vijf poten-plan* op 20 december 1970 het pamflet *Een poging tot kritiek op dolle mina als zendeling*, waarin ze harde kritiek leverden op kamp Huub. Als het nieuwe plan zou worden aangenomen, stellen ze dat “Dolle mina [...] de op publisiteit gerichte en van publisiteit afhankelijke ‘pershoer’ [zal] blijven die ze tot nu toe geweest is.” Ook richten ze zich tegen de positie van Dolle Mina als “zendeling” van de New Left van de ex-SJ’ers. “Wij merken in de ideeën van Huub en consorten een missie en zendingsbehoefte, die naar onze mening op het ogenblik niet op zijn plaats is,” stellen ze.⁹⁵

⁹⁰ Marjo van Soest, *Meid, wat ben ik bewust geworden. Vijf jaar Dolle Mina* (Den Haag 1975) 13.

⁹¹ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 1-2.

⁹² A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 3.

⁹³ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 3.

⁹⁴ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 3.

⁹⁵ A, Am, DM, 3, Een poging tot kritiek op dolle mina als zendeling, 1-3.

Essentieel was de hierop volgende door Miklós en Nicoline geschreven aanvulling van het door Huub ondertekende plan, *Klassestrijd of strijd der geslachten?* Dit interne pamflet viel slecht onder de anti-New Left-zijde. Na het Schaap-plan en de daaropvolgende kritiek verscheen dit pamflet waarin Miklós en Nicoline hun plan verdedigen. Ze pleiten hierin voor het idee dat, hoewel de focus op vrouwenemancipatie een goede zaak is, Dolle Mina als het er écht op aankomt uiteindelijk de klassenstrijd dient.⁹⁶ Kortom, de boeman van het socialisme duikt dook weer op: subgroepen moeten het onderspit delven voor het hogere doel van de revolutie.

Conclusie van een conflict

Dat Huub, Miklós en Nicoline hun vorm van *social feminism* zo hard door probeerden te drukken op het overleg op Keizersgracht 138 was de druppel voor de Dolle Mina's die in de eerste plaats wilden focussen op vrouwenemancipatie. Op de ongebruikelijk warme winteravond werd in theorie gesproken over de toekomstige koers van Dolle Mina – maar in praktijk lag de focus op de strijd tussen het kamp van Huub, Miklós en hun kameraden van de Socialistische Jeugd en het kamp van Marjan, Lidwien, Marian, Rita en de Dolle Mina's die de nadruk wilden leggen op de vrouwenemancipatie. In breder perspectief was het conflict binnen Dolle Mina een voortzetting van de historische tweeledige relatie tussen socialisme en haar subgroepen. Enerzijds was de Socialistische Jeugd fel tegen het seksisme dat de Maagdenhuisbezetting en de daaropvolgende rechterlijke uitspraak tekende – daarin vonden ze een gemeenschappelijk doel met de andere groep Dolle Mina's. Anderzijds was de feministische inslag van Dolle Mina als het erop aan kwam zonder twijfel ondergeschikt aan de bredere revolutie van het proletariaat. Dat de mannen van de Socialistische Jeugd ondanks de verbindende kritiek op de man-vrouwverhouding in de Maagdenhuisbezetting zonder aarzelen het voortouw namen, toont aan dat er in de jaren zestig bar weinig veranderde wat betreft de eeuwenlange spanning tussen socialisme en vrouwenemancipatie – en de eeuwenlange ondergeschikte positie van de vrouw in het algemeen. Hoewel de Socialistische Jeugd wellicht uit ideologische oprechtheid handelde en de situatie geen zwart-witte strijd tussen vrouwenemancipatie en seksisme was maar een complexe politieke situatie, is het voorbeeld van Dolle Mina en het conflict tussen de feministische en socialistische kant tekenend voor de contracultuur van de jaren zestig. Theoretisch gezien was iedereen vóór de emancipatie van vrouwen, maar mede door de lange traditie van moeizame omgang tussen socialisme en subgroepen en het gebrek aan relativering van de eigen seksistische norm ontstond er een complexe scheiding in de contracultuur van de jaren zestig. De contracultuur wist seksisme niet van zich af te schudden – en opende daarmee, in combinatie met het populariseren van idealen als seksuele bevrijding en vrije liefde, de deuren naar de wereld van seksuele intimidatie waar de #MeToo-beweging zich momenteel tegen afzet.

⁹⁶ A, Am, DM, 3, Klassestrijd of strijd der geslachten?, 1-3.

5. Peace, Love en #MeToo – een bevleekte erfenis

Conclusie

Vooroordeel en zelfkritiek

Tijdens de bezetting van het Maagdenhuis ontstond Dolle Mina. Ingegeven door seksistische houdingen in zowel de rechtszaal als het Maagdenhuis zelf vond een groep contraculturele vrouwen verbintenis met een groep ex-leden van de Socialistische Jeugd. De ex-SJ'ers waren naar eigen zeggen gefrustreerd vanwege de ongelijke rechterlijke behandeling van de demonstranten in het Maagdenhuis. Toch zeiden ze in hun interview met *Andere Tijden* niets over de gang van zaken binnen het Maagdenhuis.⁹⁷ Huub Philippens en Míklos Ràcz waren, als ex-SJ'ers en mannelijke Dolle Mina's, ironisch genoeg dominanter en luider dan de meeste vrouwelijke leden. Ook zagen ze geen probleem in het op uiterlijk selecteren van Dolle Mina's voor media-acties – dit terwijl Dolle Mina vrouwenemancipatie beoogde. Met deze ex-leden van de Socialistische Jeugd in vooraanstaande functies werd Dolle Mina richting de New Left geleid. Dit was de onvermijdelijke missie van Dolle Mina, vonden zij. Zoals beschreven in het *Schaap met de vijf poten-plan* vonden zij een van de drie taken van Dolle Mina de “verbreding en verdieping van de socialistiese theorie” via de emancipatie die de organisatie moest bewerkstelligen.⁹⁸ Deze stap naar *social feminism* was in feite geen onlogische stap voor Dolle Mina. Andere contraculturele organisaties maakten een soortgelijke ontwikkeling richting een vorm van New Left door. Bij Dolle Mina stuitte deze beweging echter op verzet – en dit had alles te maken met de ideologische voorgeschiedenis van de organisatie. Het verschil tussen Dolle Mina en vergelijkbare organisaties als Provo, die zich ook richtte op ludieke acties, of de radicale Duitse Rote Armee Fraktion, die eerder geneigd was tot het inzetten van geweld, was dat Dolle Mina zich op een direct kruispunt tussen feminisme en socialisme bevond. Ondanks hun nauwe samenwerking en gemeenschappelijke grond in een streven naar emancipatie hebben socialisme en feminisme altijd al op gespannen voet gestaan. Hoe problematisch die spanning was, kwam duidelijk naar voren toen Dolle Mina haar ludieke acties ontgroeide en er een debat op gang kwam rond de ideologische essentie van de organisatie. Het vuur van het conflict tussen feminisme en socialisme laaide weer op – en resulteerde in de neergang van Dolle Mina. De New Left-vleugel van Dolle Mina viel, vanwege zwart-witdenken, een gebrek aan zelfkritiek en een nadruk op *social feminism* in de valkuil van het voortzetten van genderongelijkheid en seksuele stereotypering.

Deze spanning is door te trekken naar de gehele contracultuur van de jaren zestig. In feite zette de contracultuur, als links fenomeen, veel tendensen in het socialistische gedachtegoed voort – waaronder ook de twijfelachtige seksistische trekjes. Hoewel de contracultuur niet zo enorm was als wordt voorgedaan en niet synoniem was aan ‘de jaren zestig’, wist, stelt Helen Horowitz in haar artikel over rebellie aan de universiteiten van de jaren zestig, de contracultuur een relatief grote groep jongeren te bereiken – groot genoeg om sociale impact te hebben. Het idee van de contracultuur werd opgeblazen in de media en aangedikt door de generatie van '68

⁹⁷ *Andere Tijden*, ‘Mina en haar mannen’.

⁹⁸ A, Am, DM, 3, Het schaap met de vijf poten-plan, 3.

die in hoge academische, politieke en culturele sferen ging verkeren. Historica Maud Anne Bracke spreekt van een “fetishization of the year 1968”.⁹⁹ Vijftig jaar na 1968 zijn de jaren zestig in de populaire cultuur een wereld van Westerse hippies.

Het gevaar van de spanning tussen socialisme en feminisme in de contracultuur ligt juist in deze achteraf groter geworden invloed van de contracultuur en de romantisering van het bijhorende gedachtegoed. Op nostalgische wijze terugblikken op het idealisme, de politieke betrokkenheid en de sociale veranderingen van ‘de jaren zestig’ is niet per se slecht – sterker nog, er zijn wel degelijk argumenten voor het putten van politieke en culturele inspiratie uit deze mentaliteit. Juist omdat de jaren zestig in toenemende mate worden geromantiseerd en juist omdat de jaren zestig synoniem worden gesteld met het gedachtegoed van de contracultuur dient deze representatie van de jaren zestig echter gerelativeerd te worden – want ‘de jaren zestig’ van de contracultuur waren ondertussen ook het decennium van verkrachtingen uit naam van vrije liefde, van muzikanten die hun tot dan toe ongeëvenaarde succes uitbuiten als machtspositie voor seksuele escapades met – dikwijls minderjarige – groupies en van een links idealisme dat, hoewel wellicht oprecht in intentie, minderheden uitsloot en de wereld puur door de lens van een hoogopgeleide blanke middenklasse bekeek.

De *case study* van Dolle Mina benadrukt het probleem van de contracultuur van de jaren zestig. Huub, Míklos, en de ex-Sj'ers verkrachtten weliswaar niemand, en lieten zich nooit openlijk uit als seksistisch. Integendeel, ze waren onderdeel van een vrouwenemancipatiebeweging. Hetzelfde geldt voor het grootste deel van de contracultuur – uiteraard waren de meeste hippies geen bewuste verkrachters, maar waren ze begaan met het bewerkstelligen van een – in hun ogen – nieuwe, open, socialistische samenleving. Het probleem ligt echter in het feit dat figuren als de ex-SJ'ers binnen Dolle Mina niet doorhadden dat ze dezelfde scheve machtsverhoudingen van de *mainstream* en het socialisme door bleven zetten – en dat ze, vanwege een door zwart-witdenken ingegeven gebrek aan zelfkritiek, deze scheve machtsverhoudingen niet konden erkennen en bekritisieren. Dit gebrek aan zelfreflectie op het doorzetten van scheve machtsverhoudingen is representatief voor de gehele contracultuur. Dat ook in de contracultuur luidruchtige mannelijke figuren nog altijd de overhand hadden was moeilijk voor de vrouwen die in die contracultuur streefden naar gelijkheid. Kritiek op deze mannen was vrijwel onmogelijk; in het zwart-witbeeld van de contracultuur waren zij namelijk ‘goed’ en voor gelijkheid, dus dat ze – bewust of onbewust – seksistisch zouden kunnen zijn was ondenkbaar.

Daarbij komt het ideaal van vrije liefde en een open benadering van seks. Het bespreekbaar maken van seks was een progressief ideaal in de jaren zestig en gericht op het doorbreken van bindende, verstikkende taboes. Ook het ideaal van vrije liefde was gegrond in een idee van vrijheid en gelijkheid – iedereen zou zich seksueel kunnen ontplooiën, en iedereen zou kunnen genieten van seks zonder de ‘burgerlijke’ begrenzings van huwelijk en monogame seks. Deze benadering van seks was, samen met het hierboven genoemde gebrek aan zelfkritiek op seksisme, echter een gevaarlijke combinatie. Vrouwen die niet comfortabel waren met vrije liefde kregen al snel het oordeel burgerlijk, ouderwets en dus ‘slecht’ te zijn – net als onder de communisten in het Rusland van de vroege twintigste eeuw. Dit leidde tot situaties waarin vrouwen alsnog toegaven aan oplopende seksuele druk, of zelfs tot verkrachtingen. Het probleem van de contracultuur van de jaren zestig is, zo blijkt uit

⁹⁹ Bracke, ‘One-dimensional Conflict?’, 639.

het literatuuronderzoek en de *case study*, de gebrekkige capaciteit om om te gaan met de eigen vooroordelen en scheve machtsverhoudingen. Hierdoor kon de contracultuur de structurele benadeling van vrouwen – van het seksisme in het Maagdenhuis en het objectificeren van Dolle Mina's voor mediacampagnes tot seksuele intimidatie en verkrachting – niet adequaat voorkomen, of überhaupt erkennen.

Vice en de beladen erfenis

In het gebrekkige vermogen de eigen vooroordelen te erkennen ligt de urgentie van het probleem. Het gedachtegoed van de jaren zestig werkt nog altijd door. Naast de in de populaire cultuur dikwijls aangestipte positieve kanten geldt dit ook voor de keerzijden. De benadeling van vrouwen in de contracultuur beïnvloedde de wereld waarin, vanaf de jaren zeventig, werknemers en beroemdheden hun machtspositie en hun 'open' visie op seks konden uitbuiten ten koste van vrouwen. Deze cultuur werkt nog steeds door – en het is problematisch om de grote en complexe invloed van de contracultuur van de jaren zestig hierop te ontkennen.

De expliciete invloed van de keerzijden van de jaren zestig werd recentelijk weer bevestigd: op 23 april 2018 publiceerde *De Volkskrant* het artikel 'De boysclub binnenskamers' over het seksisme bij het populaire mediabedrijf *Vice*. *De Volkskrant* kaart, naar aanleiding van het plotselinge ontslag van hoofdredacteur Casper Sikkema wegens seksueel wangedrag, de spanning aan tussen het seksisme bij *Vice* en de idealen van *Vice*. *Vice* is in grote mate beïnvloed door het gedachtegoed van de contracultuur van de jaren zestig; de idealen tonen veel overeenkomsten, en *Vice* is met name gericht op millennials, een demografische groep die de erfenis van de contracultuur expliciet doorzet. Indiemuziek en door de jaren zestig beïnvloede mode en kunst behoren tot de vaste onderwerpen van *Vice*.¹⁰⁰¹⁰¹ "De jonge redactie is vooruitstrevend en liberaal, staat voor een vrije omgang met seksualiteit en drugs en komt op speelse wijze op voor de rechten van vrouwen, lhbt'ers en minderheden,"¹⁰² schrijft *De Volkskrant*. Sikkema sprak zich in november 2017 nog positief uit over #MeToo op het programma *De Wereld Draait Door*. "Mannen moeten eens wat meer aan introspectie gaan doen," zei Sikkema. "Dat we niet alleen zeggen: jeetje, wat is dit een groot probleem, maar dat we ook denken: wat kunnen we eraan doen om dit probleem minder groot te maken?"¹⁰³ De bedrijfscultuur blijkt in praktijk heel anders te zijn, blijkt uit een onderzoek van *The New York Times*. "Er heerst een door mannen gedomineerde machocultuur, schrijft de krant, waar een deel van de vrouwelijke werknemers zich onveilig bij voelt."¹⁰⁴ De "terugkerende vraag: is het snel groeiende platform met een jonge, onstuimige redactie in staat de eigen idealen te handhaven op de werkvloer?"¹⁰⁵ Deze situatie vertoont veel parallellen met contraculturele groepen als Dolle Mina. Net als in die context kampt ook *Vice* met een spanning tussen idealen en praktijk. Net als de in contracultuur lijkt ook *Vice* niet te beschikken over de zelfkritiek om met deze problematiek om te gaan. Dat de keerzijden van de contracultuur – die in grote mate het gedachtegoed van millennial-organisaties als

¹⁰⁰ Kaya Bouma en Anneke Stoffelen, 'De boysclub binnenskamers: in het progressieve Vice heersen 'haantjesgedrag en machismo'', *De Volkskrant*, 21 april 2018.

¹⁰¹ Cosslet, 'Why do millennials insist on living in the past?'

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Bouma en Stoffelen, 'De boysclub binnenskamers'.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

Vice beïnvloedt – worden belicht is essentieel om deze zelfkritiek mogelijk te maken en contemporaine situaties als deze te voorkomen.

Naar aanleiding van de literatuur in de inleiding, de *case study* van Dolle Mina en de hierboven belichte actuele problematiek van het seksisme dat de contracultuur heeft voortgebracht is de voorspelling dat eenzelfde tendens ook geldt voor de racistische kant van de contracultuur – en dat ook deze keerzijde nog steeds grote invloed heeft. Waarschijnlijk leidde de zwart-witvisie ook tot een gebrek aan kritiek op het eigen oriëntalistische beeld en de racistische connotaties die dit beeld met zich meebracht. De contracultuur was ‘progressief’ in de samenwerking met burgerrechtengroeperingen. Invloeden van niet-Westerse mode, muziek, kunst, filosofie en religie werden erkend en hoog aangeschreven in de contracultuur. De contracultuur zette echter ook racistische stereotyperingen door en wist de eigen bevoorrechte positie op het gebied van rassenongelijkheid niet aan te kaarten. De organisaties die banden hadden met groepen als de Black Panther Party waren socialistisch en New Left – dat deze groepen de Black Panthers zagen als ‘onderdeel’ van de revolutie is waarschijnlijk. Om dit met meer zekerheid te kunnen zeggen zou er verder historisch onderzoek moeten worden uitgevoerd om de concrete invloed van de contracultuur op hedendaags racisme onder de loep te nemen.

Dat deze keerzijden belicht moeten worden wil natuurlijk niet zeggen dat de geschiedschrijving van de jaren zestig van nu af aan slechts duister en negatief zou moeten zijn. Juist om het positieve en het idealistische van dit decennium te kunnen erkennen en de erfenis daarvan voort te zetten is het belangrijk om ook stil te staan bij de keerzijden van deze erfenis van ‘de jaren zestig’. Zo kan ervoor worden gezorgd dat de omstandigheden die de aanleiding hebben gegeven tot decennia aan scheve machtsverhoudingen, seksisme en #MeToo kunnen worden geanalyseerd, bekritiseerd en vooral geadresseerd.

Literatuurlijst

Literatuur

Boeken

- Arian, Max. *Alles Moest Anders* (1991).
- Bogt, Tom ter. *One Two Three Four* (Den Haag 1997).
- Clements, Barbara. *Bolshevik Feminist. The life of Alexandra Kollontai* (New York 1979).
- Edwards, Brian. *Morocco Bound. Disorienting America's Maghreb, from Casablanca to the Marrakech Express* (Durham 2005).
- Gitlin, Todd. *The whole world is watching. Mass media in the making and unmaking of the new left* (Londen 2003).
- Kollontaj, Aleksandra. *Free Love* (Londen 1932).
- Kollontaj, Aleksandra. *Sexual Relations and the Class Struggle. Love and the New Morality* (Bristol 1972).
- Loo, Vilan van de. *De Vrouw Beslist. De Tweede Feministische Golf In Nederland* (2005).
- Noble, Thomas F.X. *Western civilization. Beyond boundaries* (New York 2010).
- Righart, Hans. *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam 1995).
- Smit, Katrijn de. *Hoe dol was Dolle Mina? Een geschiedenis van de Dolle Mina's in Vlaanderen* (Antwerpen 2006).
- Soest, Marjo van. *Meid, wat ben ik bewust geworden. Vijf jaar Dolle Mina* (Den Haag 1975).

Artikelen

- Andere Tijden, 'Mina en haar mannen' (versie 23 maart 2018)
<https://anderetijden.nl/aflevering/240/Mina-en-haar-mannen> (20 maart 2010).
- Atria, '8 maart: internationale vrouwendag' (versie 20 maart 2018)
<https://www.atria.nl/nl/publicatie/8-maart-internationale-vrouwendag> (8 maart 2018).
- Bainbridge, Luke. 'The ten right-wing rockers', *The Guardian*, 14 oktober 2007.
- Bouma, Kaya en Anneke Stoffelen, 'De boysclub binnenskamers: in het progressieve Vice heersen 'haantjesgedrag en machismo'', *De Volkskrant*, 21 april 2018.
- Bracke, Maud Anne. 'One-dimensional Conflict? Recent Scholarship on 1968 and the Limitations of the Generation Concept', *Journal of contemporary history* 47.3 (2012).
- Coates, Norma. 'Teenyboppers, Groupies, and Other Grotesques: Girls and Women and Rock Culture in the 1960s and early 1970s', *Journal of Popular Music Studies* 15.1 (2003).
- Cosslet, Rhiannon Lucy. 'Why do millennials insist on living in the past?', *The Guardian*, 26 september 2017.
- Cott, Nancy F. 'What's in a name? The Limits of 'Social Feminism', or Expanding the Vocabulary of Women's History' *The Journal of American History* 76.3 (1989).
- Hartmann, Heidi. 'The unhappy marriage of marxism and feminism. Towards a more progressive union' *Capital & Class* 3.2 (1979).
- Horowitz, Bruce. 'After Gen X, Millennials, what should next generation be?', *USA Today*, 4 mei 2012.
- Horowitz, Helen Lefkowitz. 'The 1960s and the transformation of campus cultures', *History of Education Quarterly* 26.1 (1986).
- Kozol, Jonathan. 'Where Have All The Flowers Gone? Racism In The Counterculture', *Ramparts* 11 (1972).
- Lewis, Jerry M. en Thomas R. Hensley, 'The May 4 shootings at Kent State University: The search for historical accuracy', *The Ohio Council for the Social Studies Review* 34.1 (1998).

- Lynskey, Dorian. 'Neil Young's Ohio – the greatest protest record', *The Guardian*, 6 mei 2010.
- Nijs, Marjet de. 'Dolle Mina' (versie 23 maart 2018) <https://www.atria.nl/nl/publicatie/dolle-mina> (9 november 2015).
- NOS, 'Het maagdenhuis in 1969. Van bezetting tot ontruiming' (versie 23 maart 2018) <https://nos.nl/artikel/2021428-het-maagdenhuis-in-1969-van-bezetting-tot-ontruiming.html> (25 februari 2015).
- Peppelenbos, Coen. 'Filmpje: Jan Boerstoel op de Nacht van de Poëzie 2017' (versie 12 maart 2018), <https://www.tzum.info/2017/12/filmpje-jan-boerstoel-op-nacht-poezie-2017/> (23 december 2017).
- Perlstein, Rick. 'Who owns the Sixties? The opening of a scholarly generational gap', *Lingua Franca* 6 (1996).
- Walsum, Sander van. 'Is #MeToo de kater na de grenzeloze jaren zeventig?', *De Volkskrant*, 27 oktober 2017.
- Zijl, Frank van. 'In zijn boek prikt Geert Buelens mythes over de jaren 60 gretig lek en komt daardoor met een sombere boodschap', *De Volkskrant*, 16 maart 2018.

Overig

- *Rebelse stad*, regie Willy Lindwer, Youtube.nl (<https://www.youtube.com/watch?v=DJ0niDCCGzA>), 2015, deel 1.

Primair bronmateriaal

Dolle Mina

- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 3. Een poging tot kritiek op dolle mina als zendeling.
- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 1. Beknopt verslag van de op 26 januari gehouden algemene dolle mina-vergadering op keizersgracht 138.
- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 3. Het schaap met de vijf poten-plan.
- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 23. Algemene ledenvergadering gehouden op 17 en 18 april 1971 te Vught.
- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 2. Landelijke bijeenkomst Dolle Mina op 12 december 1970 in Utrecht.
- Atria, Amsterdam, collectie Dolle Mina, 3. Klassestrijd of strijd der geslachten?.

Overig

- Boerstoel, Jan. 'De jaren zestig', *De Tweede Ronde* 6 (1985).
- Volkskrant, 'Summer of Love', *Volkskrant Magazine*, 8 juli 2017.
- Top 40, 'Week 52, 1967' (versie 12 januari 2018) <https://www.top40.nl/top40/1967/week-52> (30 december 1967).
- Top 40, 'Heintje, Ich Bau' Dir Ein Schloss' (versie 12 januari 2018) <https://www.top40.nl/heintje/heintje-ich-bau-dir-ein-schloss-8281>.
- LIFE, 'Special Presidential Issue', *LIFE*, 21 november 1968.
- KNMI, 'Weerstatistieken de Bilt – 1971' (versie 16 maart 2018) <https://weerstatistieken.nl/de-bilt/1971/januari> (januari 1971).